

vény, akinek sikerült visszatérnie, letette az asztalra a deportáltak sorsára vonatkozó legkorábbi bizonyítékot. Beszámolóikat eljuttatták az ÚZ-hoz (Ústredna Zidov – Zsidóügyi Főhivatal), a szlovák zsidókat képviselő, náciik által létrehozott központi „hatósághoz”, a Nagy-Britanniában, Palesztinában és Svájcban működő zsidó szervezetekhez, valamint a szlovák állam vezetőihez, köztük Josef Tiso elnökhöz.¹⁰

Ekkorra már nyilván a Vatikán is tisztában volt a lengyelországi realitásokkal. A szlovákiai deportálások első hulláma idején Pozsonyban akkreditált pápai nuncius, Monsignore Giuseppe Burzio tájékoztatta Tisót és miniszterelnökét, Vojtech Tukát arról, hogy a zsidókat elgázósítják, és kérte, hogy vessen véget a deportálásoknak. Tuka válaszképpen engedélyt kért Wislicenyitől, hogy szlovák delegációt küldhessen a Főkormányzó-ságba a deportáltak helyzetének kivizsgálására (1942. június).

Wisliceny tagadta az elgázósítást mint „rémhírt”, de hogy védje Németország hosszú távú érdekeit, beleértve a Szlovákiával való jó viszony fenntartását és a végleges megoldás programjának biztosítását másutt, Hanns Elard Ludinnal, a pozsonyi német követvel konzultálva úgy döntött, hogy javasolja Berlinnek a Szlovákiából való deportálások ideiglenes felfüggesztését. Addigra azonban (1942. június vége) kb. 55 000 zsidót, azaz a szlovákiai zsidó közösség kétharmadát már deportálták.¹¹

1942 májusában a lengyelországi Zsidó Szocialista Párt, a „Bund” jelentést juttatott el Londonba, melyben tájékoztatta a világot, hogy a németek „hozzálátak a lengyel területen élő zsidó lakosság megsemmisítéséhez”. A jelentés pontos adatokat tartalmazott a kivégzések helyére és időpontjára, valamint az érintett zsidók számára vonatkozólag. Úgy becsülte, hogy a náciik már 700 000 lengyel zsidót semmisítettek meg. Ez a jelentés nyújtotta az első megbízható információt a Chelmnónál kiépített elgázósítólétesítményekről. Az emigráns lengyel kormány, melynek két zsidó tagja volt, Szmul Zygielbojm és dr. Ignacy Schwarzbart, komolyan vette a jelentést, és előmozdította, hogy a BBC részleteket közvetítsen belőle 1942. június 2-án és 26-án. A jelentésnek azokat a részleteit, melyek többen közt a lengyel zsidók kiirtására vonatkozó német szándékokról és a chelmnói elgázósításokról szóltak, június 25-én a *The Daily Telegraph* és a zsidó sajtó is közölte, többek közt a *Zionist Review* és a *Jewish Telegraphic Agency*. A jelentés alapján 1942. július 2-án cikk jelent meg a *The New York Times*ban.¹²

Ekkor a brit sajtó – és feltehetően az amerikai is – tudomással bírt nemcsak a náci végleges megoldási program tényéről és méreteiről, hanem az alkalmazott módszerekről, beleértve az elgázósítást is. Mi több, állítólag tisztában volt azzal is, hogy „átgondolt terv készült a náci uralom alá került valamennyi zsidó kiirtására”¹³. A sajtóban közzétett leleplezé-